

FORDULÓPONTOK AZ ADÓELJÁRÁSI, ILLETVE AZ
ADÓRENDSZERBEN A JOGKÖVETKEZMÉNYEK
ALAKULÁSÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSÉBEN – KUTATÁSI
KONCEPCIÓ

*Készült a „Mikro- és makrogazdasági folyamatok a múltban és
jelenben” elnevezésű kutatóműhely működése keretében*

2018. OKTÓBER 30.

DR. ANTAL ANITA PHD

BGE GKZ

Az alábbiakban bemutatásra kerülő kutatási koncepciót a BGE GKZ állományába tartozó, Pénzügy és Gazdálkodás Tanszék oktatója készítette. Az adózási területet érintő kutatási téma illeszkedik mind az Intézmény, mind pedig a tanszék profiljába. A kutató műhely keretein belül végzett egyéni kutatás célja egy kevésbé vizsgált tématerület tudományos eszközökkel történő megközelítése, vizsgálata, és az eredmények disszeminációja.

A kutatás a kutatócsoport második, közgazdasági kutatási területéhez kapcsolódik, ahol az elsődlegesen szekunder adatok kvantitatív eszközökkel történő analizésére kerül sor. A szekunder adatok elsődleges forrása a nyilvánosan (elektronikus csatornán is) elérhető adózással összefüggő adatok és információk. Cél továbbá a Nemzeti Adó és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) adatbázisának elérése, és a kutatómunkába történő beemelése. Megjegyzendő, hogy a kutatás eredményességét jelentősen befolyásolni fogja a kutatási célokban megfogalmazott tervezett elemzésekhez, vizsgálatokhoz szükséges adatbázis rendelkezésre állása.

A nyilvánosan is elérhető legfontosabb információforrás a NAV hivatalos honlapja (nav.gov.hu), melyen különböző adatbázisok, továbbá a NAV által kiadott kiadványok, évkönyvek, tájékoztatók és közlemények elektronikus elérésére van lehetőség. Ugyanakkor a NAV belső adatbázisa nyilvánosan nem hozzáférhető, ezért a kutatómunka jelenlegi fázisában az adatok rendelkezésre bocsáthatóságában illetékesek elérését kísérem meg. A NAV rendelkezésre bocsátott adatbázisából az adótitokra vonatkozó szabályoknak megfelelően egyedi azonosításra nem alkalmas formában kívánom az átvett adatokat statisztikai célú elemzéshez felhasználni.

Jelen kutatási terv tehát egy koncepció, mely a rendelkezésre álló, kutatásba beemelhető adatok függvényében a kutatómunka előrehaladtával módosulhat. Az előrehaladásnak megfelelően a jelenleg nyílt végű kutatási kérdések mellett hipotézisek is megfogalmazásra kerülnek.

A kutatási témájában, a jogkövetkezmények alakulását illetően két, ellentétes oldalon álló résztvevői csoportra kell összpontosítani: az adózóra és az adóhatóságra. A kutatás első részében az adóhatóság, annak ellenőrzési tevékenységének vizsgálata kerül a fókuszba, tekintve, hogy a jogkövetkezmények kiszabására a hatósági ellenőrzés során kerül sor. A jogkövetkezmények alakulásának vizsgálatához kapcsolódó másik fontos szereplőt, az adózói magatartás elemzésén keresztül lesz lehetőség jellemezni.

1. A KUTATÁSI PROBLÉMA, A KUTATÁS TÁRGYA

Minden nemzetgazdaságban – fejlettségi állapotától függetlenül – alapvető érdek a fekete- és szürke gazdaság méretének csökkentése, melyet többek között elősegít az adóhatósági ellenőrzés. Az adóhatóság ellenőrzési tevékenységének 2018-ban kiemelt célja a jogkövető magatartás támogatása. Az adatok hozzáféréseinek nehézsége miatt az adózó jogkövető magatartásának vizsgálata kevésbé kutatott terület. Szintén kevés információ, elemzés áll rendelkezésre arról, hogy az adórendszerbeli módosulások miképpen hatottak az adózók jogkövető magatartására, a jogkövetkezmények alakulására, és milyen összefüggések, törvényszerűségek fedezhetők fel ezek változása között.

2. A KUTATÁS CÉLJA

A kutatás alapvető **célja**, hogy vizsgálja az adó- és adóeljárési rendszerben bekövetkezett főbb változások és a jogkövetkezmények közötti összefüggéseket, esetleges törvényszerűségeket.

A kutatási kezdő fázisában a NAV által kiadott ellenőrzési irányelvek változásainak, tendenciának meghatározása áll a fókuszban.

A kutatás további szakaszaiban - az elérhető információk és adatok függvényében - az adózásra vonatkozó jogszabályváltozások és a jogkövetkezmények elemzésére, az adózói magatartás vizsgálatára, és összefüggések feltárására kerül sor.

3. AZ ELEMZÉSI EGYSÉGEK ÉS IDŐFAKTOR

Elemzési egységek: az adózók

- **egyének:** egyéni vállalkozások
- **szervezetek:** gazdasági társaságok

Megfigyelési egységek: NAV

Időfaktor:

- keresztmetszeti vizsgálat: a jelenség egy adott időpontban történő vizsgálata
- longitudinális vizsgálat: a jelenség hosszabb terminusban történő vizsgálata (pl. adózói életút elemzés)

4. A KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK FELTÁRÁSA

A témával foglalkozó fontosabb hazai és nemzetközi szerzők, kutatások feltérképezése. Főbb elméleti álláspontok keresése, hiányos pontjainak, egymással ellentétes tételeinek azonosítása.

Módszertani háttér feltérképezése (összefüggésvizsgálatok, klaszterezés, faktoranalízis).

5. A KUTATÁS HIPOTÉZISEI

A bizonyíthatóság (igazolás/elvetés) miatt az elérhető adatbázisok ismeretében lesz célszerű a kutatás elején hipotéziseket felállítani. Emiatt egyelőre nyílt végű **kutatási kérdések kerülnek** megfogalmazásra:

Mi jellemzi egyes adózói csoportok/elemzési egységek magatartását? Mik a tipikusan elkövetett hibák az adózók egyes ismervek mentén képzett csoportjaiban?

A jogkövetkezményekre vonatkozóan milyen adatbázis érhető el, és milyen elemzések végzését teszi lehetővé? (Vizsgálható-e például a GDP-hez viszonyított aránya, régiós megoszlása, összetétele különböző szempontok alapján pl. jogkövetkezmény típusai, vállalkozásoknak kivetett – magánszemélyeknek kivetett, a vállalkozásokat illetően a választott adózási mód szerint, méret, végzett tevékenység, ágazati hovatartozás, foglalkoztatotti létszám stb. alapján)

Lehetséges-e adózói életút elemzése, követése? (kérdés például, hogy az adóhátralékosok nyilvánosságra hozott listája idősorban visszamenőleg is hozzáférhető-

e, amely alapján vizsgálható, hogy egy adózó bizonyos időintervallumon belül hányszor került fel a listára, milyen időtartamban szerepelt a listán, milyen okból került le, működik-e az adózó azóta, esetlegesen elévült a tartozás, vagy végrehajtási eljárás keretében került az adótartozás rendezésre stb.)

Cél: a problémák megfogalmazása, problémás területek kijelölése, feltevések ellenőrzése (pl. társadalmi megítélés alapján megjelenő vélemény, hogy a kisvállalkozások nem fizetik be az közterheket, közben a multinacionális cégek adófizetése elenyésző stb.)

Az adatbázis ismeretében kerül majd sor

- **nullhipotézisek** megfogalmazására (nincs összefüggés a változók között), pl. Az adózási mód megválasztása nincs hatással a kiszabott jogkövetkezmények összegére.
- **alternatív irány nélküli hipotézisek** felállítására (az összefüggést feltételezzük, de az irányát ugyanakkor nem adjuk meg) pl. A kiszabott jogkövetkezmények összegére hatással van iparági hovatartozás hatás/a vállalkozás mérete/foglalkoztatotti létszám, területi elhelyezkedés stb.
- **alternatív irányt is kifejező hipotézisek** megalkotására (az összefüggést feltételezzük és a kapcsolat irányát is megjelöljük) pl. Minél kevesebb adminisztrációs kötelezettséggel jár az adókötelezettség teljesítése, annál kisebb mértékű jogkövetkezmény került kiszabásra.

6. KONCEPTUALIZÁLÁS

Konceptualizálás: a kutatásban használandó fogalmak, változók jelentésének megadása.

Hipotézis: a feltételezések megfogalmazása a probléma megoldására, a kutatás során megválaszolendő alapvető kérdések és a feltételezett válaszok megfogalmazása.

Elemzési egységek: akiket tanulmányozunk a megfigyelés során.

Megfigyelési egységek: akiktől az adott elemzési egység kapcsán információt gyűjtünk.

Adózási magatartás: adózási szabálykövetés.

Jogkövetkezmény: szankciók meghatározása.

Adatátvétel: a vizsgált sokaság adott időszakra vagy időpontra vonatkozó ismérveinek meghatározásához más szervezet által nyilvántartott, összegyűjtött adatok átvétele, felhasználása.

7. KUTATÁSI STRATÉGIÁK, MÓDSZEREK, ESZKÖZÖK ÉS A MINTAVÉTELI ELJÁRÁS

Kutatási módszerek:

A kutatás komplex jellegű, magában foglalja a társadalomtudományi kutatások mindhárom típusát:

- Felderítő kutatás: az alkalmazandó eszközök, technikák, módszerek vizsgálata, a kutatási terület beható ismerete vonatkozásában (irodalomkutatás)
- Leíró kutatás: a vizsgált társadalomtudományi kérdés, probléma szakszerű megfigyelése és leírása valamennyi aspektusból
- Magyarázó kutatás: ok-okozati összefüggések keresése, általános következtetések levonása.

Strukturáltság szempontjából a kutatás

- kvalitatív (nem strukturált, vagy minőségi) kutatás (interjúk, diskurzuselemzés)
- kvantitatív (strukturált vagy mennyiségi) kutatás (kvantitatív adatok elemzése, tartalomelemzés)

Adatgyűjtés módszere: adatátvétel (a NAV által nyilvántartott adatok átvétele, felhasználása) és szekunder adatgyűjtés (nyilvánosan elérhető adatok és információk)

A mintavétel módja, körülményei

Alapsokaság: elérhető adózási adatbázis

Mintavételi keret: NAV által hozzáférhető adatbázis

Mintavétel típusa: nem valószínűségeen alapuló mintavétel

- önkényes kiválasztás/szakértői kiválasztás (reprezentativitásra törekvés)
- koncentrált mintavétel (az elérhető adatbázisban szereplő adatok jellegétől függően)

Adatfeldolgozás módja: az adatok, információk számítógépes rögzítése, a kvantitatív adatok statisztikai eljárásokkal történő, a kvalitatív adatok tartalom- és diskurzus elemzése

Adatfeldolgozás eszközei: MS Excel program, SPSS 21.0 statisztikai elemző program

8. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA, KÖVETKEZTETÉSEK MEGFOGALMAZÁSA, PREZENTÁLÁSA, A KUTATÁSI JELENTÉS

A kutatás időtartama alatt két kutatási jelentés készül:

- 2018. október: Kutatási koncepció kialakítása
- 2019. május: Kutatási jelentés a fordulópontok az adó- és adóeljárési rendszerben a jogkövetkezmények tükrében témában végzett elemzések eredményeiről

Konferenciák, publikációs tevékenység:

- 2018. október 12.: XII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia, Kaposvár, előadás az adóellenőrzési irányok tartalomelemzéséről
- 2019. január: Taylor folyóiratban tanulmány megjelentetése, címe: *Módszertani lehetőségek az adóellenőrzési irányok változásának vizsgálatában*

9. EREDMÉNYEK FELHASZNÁLÁSA, ALKALMAZÁSA, HASZNOSÍTHATÓSÁGA ÉS DISSZEMINÁCIÓ

Eredmények:

- A hazai adóeljárési, illetve az adórendszerben történő nagyobb fordulópontok azonosításra kerülnek a jogkövetkezmények alakulásának tükrében.
- Vizsgálat tárgya, az adó-, és adóeljárési rendszerben történő főbb változások és a jogkövetkezmények alakulása közötti összefüggések természetének leírása.
- Az összefüggésvizsgálatok eredményei alapján az adózási kör homogenitása, avagy heterogenitása vonatkozásában további elemzések.

Az eredmények alapján további kutatási irányok kerülhetnek kijelölésre, a kutatómunka folytatható mind az elérhető adatbázisok tükrében mikro-, mind másik aspektusból, azaz makro szemszögből. Utóbbi területet illetően vizsgálható, hogy milyen megállapítások tehetők gazdaságpolitikai összefüggésrendszerben: vizsgálhatók a konvergencia jelentések, az IFM (Nemzetközi Valutalap), EC (Európai Bizottság) adózási jelentéseiben megfogalmazottak és a hazai gazdaságpolitikai célkitűzések érvényesülése stb.

A kutatás eredményeinek további hasznosulását biztosíthatja, ha azok beépítésre kerülnek a BGE Gazdálkodási Karán az Adózás, Adótan tárgyak előadásainak anyagaiba, oktatási segédlet, diasorozat készíthető belőle.

Disszemináció:

2018. október: Konferencia előadás és tanulmány (XII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl, Kaposvár) - Kutatási koncepció, a NAV által kiadott ellenőrzési irányelvek változásainak, tendenciának meghatározása

2019. május: Kutatási eredményekről egy idegen nyelvű publikáció készítése